

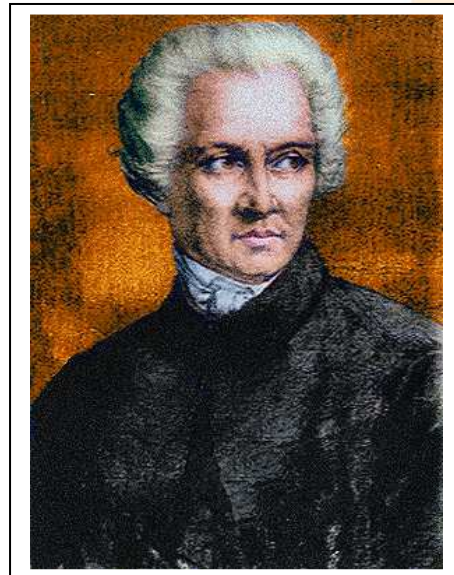


ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ



ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2013



Επιμέλεια:

Ομάδα Φιλολόγων
της Ωθησης

Τετάρτη, 22 Μαΐου 2013
 ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
 ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΚΕΙΜΕΝΟ

Διονύσιος Σολωμός
 Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ

5 [22.]

.....
 Ἀλλά τό πλέξιμ' ἄργουνε¹ καί μοῦ τ' ἀποκοιμοῦσε²
 Ἥχος, γλυκύτατος ἤχος, ὅπου μέ προβοδοῦσε³.
 25 Δέν εἶναι κορασιᾶς φωνή στά δάση πού φουντώνουν,
 Καί βγαίνει τ' ἄστρο τοῦ βραδιοῦ καί τα νερά θολώνουν,
 Καί τόν κρυφό της ἔρωτα τῆς βρύσης τραγουδάει,
 Τοῦ δέντρου καί τοῦ λουλουδιοῦ πού ἀνοίγει καί λυγáει·
 Δέν εἶν' ἀηδόνι κρητικό, πού σέρνει τή λαλιά του
 30 Σέ ψηλούς βράχους κι ἄγριους ὄπ' ἔχει τή φωλιά του,
 Κι ἀντιβουῖζει ὀλονυχτίς ἀπό πολλή γλυκάδα
 Ἡ θάλασσα πολύ μακριά, πολύ μακριά ἢ πεδιάδα,
 Ὅστε πού πρόβαλε ἡ αὐγή και ἔλιωσαν τ' ἀστέρια,
 Κι ἀκούει κι αὐτή καί πέφτουν της τά ρόδα ἀπό τά χέρια·
 35 Δέν εἶν' φιαμπόλι⁴ τό γλυκό, ὅπου τ' ἀγρίκαα μόνος
 Στόν Ψηλορείτη ὅπου συχνά μ' ἐτράβουνεν ὁ πόνος
 Κι ἔβλεπα τ' ἄστρο τ' οὐρανοῦ μεσουρανίς νά λάμπει
 Καί τοῦ γελοῦσαν τά βουνά, τά πέλαγα κι οἱ κάμποι
 Κι ἐτάραζε τά σπλάχνα μου ἐλευθεριᾶς ἐλπίδα
 40 Κι ἐφώναζα: «ὦ θεϊκιά κι ὅλη αἵματα Πατρίδα!»
 Κι ἄπλωνα κλαίοντας κατ' αὐτή τά χέρια μέ καμάρι·
 Καλή 'ν' ἡ μαύρη πέτρα της καί τό ξερό χορτάρι.
 Λαλούμενο⁵, πουλί, φωνή, δέν εἶναι νά ταιριαίνει,
 Ἴσως δέ σώζεται στή γῆ ἤχος πού νά τοῦ μοιάζει·

1. ἀργουνε· αργοποροῦσε, καθυστεροῦσε, βράδυνε
2. μου τ' ἀποκοιμοῦσε· μου το καθυστεροῦσε, το καθιστοῦσε ράθυμο, νωθρό, αργό
3. με προβοδοῦσε· με προέπεμπε, με συνόδευε
4. φιαμπόλι· αυτοσχέδιο πνευστό ὄργανο των ποιμένων (σουραύλι)
5. λαλούμενο· μουσικό ὄργανο

- 45 Δέν εἶναι λόγια· ἦχος λεπτός.....
 Δέν ἤθελε⁶ τόν ξαναπεῖ ὁ ἀντίλαλος κοντά του.
 Ἄν εἶν' δέν ἤξερα κοντά, ἄν ἔρχονται ἀπό πέρα·
 Σάν τοῦ Μαῖοῦ τέσ εὐωδιές γιομίζαν τόν ἀέρα,
 Γλυκύτατοι, ἀνεκδιήγητοι⁷.....
- 50 Μόλις εἶν' ἔτσι δυνατός ὁ Ἔρωτας καί ὁ Χάρος.
 Μ' ἄδραχνεν ὅλη τήν ψυχή, καί νά 'μπει δέν ἡμπόρει
 Ὁ οὐρανός, κι ἡ θάλασσα, κι ἡ ἀκρογιαλιά, κι ἡ κόρη·
 Μέ ἄδραχνε, καί μ' ἔκανε συχνά ν' ἀναζητήσω
 Τή σάρκα μου νά χωριστῶ γιά νά τόν ἀκλουθήσω.
- 55 Ἐπαψε τέλος κι ἄδειασεν ἡ φύσις κι ἡ ψυχή μου,
 Πού ἔστέναξε κι ἐγίόμισεν εὐθύς ὄχ τήν καλή μου·
 Καί τέλος φθάνω στό γιολό τήν ἀρραβωνιασμένη,
 Τήν ἀπιθώνω μέ χαρά, κι ἦτανε πεθαμένη.

6. δεν ἤθελε· δεν ἐπρόκειτο, δε θα τολμούσε να

7. ανεκδιήγητοι [ενν. ἦχοι]· ανεκκλάλητοι, ἀρρητοι, ἐξωανθρώπινοι

Α' ΕΡΩΤΗΣΗ

A1. Τρία χαρακτηριστικά του Ευρωπαϊκού Ρομαντισμού, από τον οποίο επηρεάστηκε ο Σολωμός, είναι το μεταφυσικό στοιχείο, η αγάπη για την πατρίδα και η εξιδανίκευση του έρωτα. Για κάθε ένα από τα παραπάνω χαρακτηριστικά να γράψετε ένα αντίστοιχο παράδειγμα μέσα από το κείμενο.

Μονάδες 15

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Η ποιητική του Σολωμού διαμορφώθηκε και υπό την επίδραση του Ευρωπαϊκού Ρομαντισμού. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα εντοπίζουμε το μεταφυσικό στοιχείο, την αγάπη για την πατρίδα και την εξιδανίκευση του Έρωτα. Ειδικότερα:

- **το μεταφυσικό στοιχείο** διακρίνεται στον ανεκκλάλητο, ἀρρητο, «γλυκύτατο ηχώ» που συνεπαίρνει την ψυχή του ναυαγού και παραλύει το αγωνιστικό του πνεύμα. Πιο συγκεκριμένα, η μεταφυσική διάσταση του ήχου φανερώνεται στους στίχους 44-46, όπου ο ήρωας διαπιστώνει την υπερκόσμια υφή του. Υπονοείται η θεϊκή του προέλευση, εξαιτίας της οποίας δεν μπορούσε να γίνει αντικείμενο αντιλάλου· ήταν μοναδικός και ανεπανάληπτος.

Εναλλακτικά, μπορεί να γίνει παραπομπή και στο στίχο 49, όπου αποκαλύπτεται η αμηχανία του αφηγητή να προσδιορίσει τη φύση του ήχου. Εξάλλου, το επίθετο «ανεκδιήγητοι» αντιστοιχεί στο ανεκκλάλητο, ἀρρητο, ἐξωανθρώπινο.

- **Η αγάπη για την πατρίδα** εκφράζεται με μοναδική ένταση στο στίχο 40, τον εθνικότερο και πατριωτικότερο στίχο της ποίησής μας κατά τον Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο, όπου η βασανισμένη πατρίδα αποθεώνεται, αλλά και στο στίχο 42,

όπου ακόμα και τα πιο ταπεινά και ασήμαντα στοιχεία της, η μαύρη (συνδηλωτικά: κατακαημένη, έρμη, κατεστραμμένη) πέτρα της και το ξερό χορτάρι, μεταμορφώνονται στη συνείδηση του Κρητικού σε αξίες πολύτιμες (όπως εύστοχα δηλώνει το επίθετο *καλή*) δηλώνοντας το βαθύ συναισθηματικό δεσμό με την πατρική γη.

- Η **εξιδανίκευση του έρωτα** αναδεικνύεται στο στ. 56, όπου μετά το τέλος του ήχου ο ήρωας επανέρχεται στο σκοπό του, την άφιξη στο γιαλό και τη σωτηρία της κόρης. Το κενό που αφήνει η απόκοσμη, μαγευτική μελωδία αναπληρώνεται αμέσως από την παρουσία της κόρης, η οποία «γεμίζει» την ψυχή του. Επομένως, στα μάτια του ποιητή το μόνο συναίσθημα στην ανθρώπινη ζωή που μπορεί να μας δώσει μια ιδέα του θείου είναι ο έρωτας (στ. 55-56).

Β' ΕΡΩΤΗΣΗ 1

Β1. Σύμφωνα με τον Π. Μάκριτς: «Αυτό που κάνει εντύπωση (στον Σολωμό) είναι η επιμονή του να χρησιμοποιεί εικόνες από τον κόσμο της φύσης». Να επιβεβαιώσετε την παραπάνω άποψη με μία εικόνα από τους στίχους 23-28 και άλλη μία από τους στίχους 35-43, παρουσιάζοντας το περιεχόμενό της καθεμιάς (μονάδες 10) και σχολιάζοντας τη λειτουργία της στο κείμενο (μονάδες 10).

Μονάδες 20

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Συχνές είναι στα ποιήματα του Δ. Σολωμού οι εικόνες από τον κόσμο της φύσης. **Στους στίχους 25-28** ο ναυαγός προσπαθεί να προσδιορίσει την υφή του ήχου με την εικόνα μιας κοπέλας, που τραγουδά τον έρωτα της στο δάσος την ώρα του δειλινού και απευθύνει το τραγούδι της στα στοιχεία της φύσης (δέντρο, λουλούδι). Η φύση ανταποκρίνεται με συγκίνηση στη φωνή της ερωτευμένης νέας. Μέσω της εικόνας αυτής αναδεικνύεται η μοναδικότητα της χροιάς του ήχου, καθώς υπερβαίνει σε γλυκύτητα έναν από τους ωραιότερους ανθρώπινους ήχους, αυτόν του ερωτικού τραγουδιού.

Στους στίχους 36-38 ο ήρωας ατενίζει από τον Ψηλορείτη την πατρική γη λουσμένη στο φως του ήλιου (στ. 36-37) με τα φυσικά στοιχεία ν' ανταποκρίνονται στο λαμπρό φως (στ. 38). Το μαγευτικό αυτό τοπίο υποβάλλει μια κατάσταση ευδαιμονίας, η οποία αξίζει να βιωθεί μόνο σε συνθήκες ελευθερίας. Γι' αυτό και τη γεμάτη οδύνη αλλά και συγκίνηση ψυχή του ήρωα συνταράσσει ο πόθος και η ελπίδα της απελευθέρωσης (στ. 39).

Β' ΕΡΩΤΗΣΗ 2

Β2. Στους στίχους 29-34 «Δέν εἶν' ἀηδόνι ... ἀπό τὰ χέρια» να αναζητήσετε τέσσερα διαφορετικά σχήματα λόγου (μονάδες 8) και να σχολιάσετε τη λειτουργία τους στο κείμενο (μονάδες 12).

Μονάδες 20

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Στους στίχους 29-34 εντοπίζουμε ποικίλα εκφραστικά μέσα. Ενδεικτικά, σχήματα λόγου είναι τα ακόλουθα:

- **προσωποποίηση της αυγής** (στ. 33 -34): η αυγή παρουσιάζεται ως νεαρή γυναίκα που κρατά στα χέρια της τριαντάφυλλα. Η προσωποποίηση αυτή παραπέμπει στον Όμηρο («ροδοδάκτυλη Ηώς»). Μέσω αυτής προβάλλεται με γλαφυρό τρόπο η επίδραση του γλυκύτατου ήχου στην προσωποποιημένη φύση.
- **παρομοίωση** (στ. 29-34): ο ήχος παρομοιάζεται με το πιο όμορφο τραγούδι, το κελαηδήμα ενός αηδονιού. Μέσω του συγκεκριμένου σχήματος λόγου ο Κρητικός ορίζει τι δεν είναι ο ήχος και προσπαθεί να προβάλει τη μοναδικότητα και τη θεικότητά του.
- **μεταφορά** («έλιωσαν τ' αστέρια»): αποδίδεται με γλαφυρό και παραστατικό τρόπο το ξημέρωμα.
- **εικόνα** (στ. 29-34): ο Σολωμός προσπαθώντας να προσδιορίσει αυτό που έπλασε η φαντασία του καταφεύγει σε εικόνες της φύσης ή ανθρώπινα περιστατικά. Στο συγκεκριμένο χωρίο μέσω μιας φυσικής εικόνας, του κελαηδήματος του αηδονιού, του οποίου η γλυκύτατη λαλιά ακούγεται ως τη θάλασσα και την πεδιάδα, παρουσιάζει με παραστατικό τρόπο τη μοναδικότητα του υπερκόσμιου ήχου.

Γ' ΕΡΩΤΗΣΗ

Γ1. Να σχολιάσετε τους δύο τελευταίους στίχους του ποιήματος σε ένα κείμενο 120-140 λέξεων:

**Καί τέλος φθάνω στό γιαλό τήν ἀρραβωνιασμένη,
Τήν ἀπιθώνω μέ χαρά, κι ἦτανε πεθαμένη.**

Μονάδες 25

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Στο δίστιχο του τέλους δίνεται με τρόπο λιτό η τραγική κατάληξη της ιστορίας με την αρνητική έκβαση της δοκιμασίας του ήρωα. Ο ναυαγός κατορθώνει να φτάσει στην ακτή, διαπιστώνει όμως ότι η αγαπημένη του είναι νεκρή (ρομαντική επίδραση). Τη χαρά (αξιοσημείωτη η παρονομασία ανάμεσα στις λέξεις «χαρά» και «χάρος») που συνοδεύει την άφιξη στο γιαλό διαδέχεται η θλίψη για την απώλεια της κόρης και ο επίγειος παράδεισος ερημώνει και σκοτεινιάζει. Επομένως, ο σκοπός του Κρητικού

μένει εν μέρει ανεκπλήρωτος και μοναδική πια προοπτική επανένωσης των δύο προσώπων και δικαίωσης του έρωτά τους απομένει η Έσχατη Κρίση. Βέβαια, μπορεί «το τρυφερό κλωνάρι που είχε στα χέρια του να τσακίστηκε, η αγαπημένη κόρη να χάθηκε, εις αντάλλαγμα όμως του δώσανε τη σπάνια και εξαιρετική χάρη να τραγουδάει τα πάθη του». (Γ. Αποστολάκης, «Η ποίηση στη ζωή μας»). Αξίζει να προσεχθεί ότι το ποίημα κλείνει όπως άρχισε, με αναφορά στο γυαλό (σχήμα κύκλου), απόδειξη ότι αποτελεί έργο ολοκληρωμένο παρά την αποσπασματική του μορφή.

Δ' ΕΡΩΤΗΣΗ

Δ1. Να συγκρίνετε ως προς το περιεχόμενο το απόσπασμα από το ποίημα **Ο Κρητικός** του Δ. Σολωμού με το παρακάτω απόσπασμα από τη νουβέλα του Ν. Λαπαθιώτη **Κάπου περνούσε μια φωνή**, αναφέροντας (μονάδες 5) και σχολιάζοντας (μονάδες 15) τρεις ομοιότητες και δύο διαφορές μεταξύ των δύο κειμένων.

Μονάδες 20

Ναπολέον Λαπαθιώτης ΚΑΠΟΥ ΠΕΡΝΟΥΣΕ ΜΙΑ ΦΩΝΗ

Αυτό το βράδυ, η Ρηνούλα δεν κοιμήθηκε. Σαν ένας πυρετός γλυκός, της μέλωνε τα μέλη. Όλη νύχτα, μέχρι το πρωί, το αίμα της, πρώτη φορά, της τραγουδούσε, φανερά, τόσο ζεστά τραγούδια... Κι όταν, προς τα χαράματα, την πήρε λίγος ύπνος, είδε πως ήταν μέσα σ' ένα δάσος, – ένα μεγάλο δάσος γαλανό, μ' ένα πλήθος άγνωστα κι αλλόκοτα λουλούδια. Περπατούσε, λέει, μέσ' στην πρασινάδα, σκυμμένη, και με κάποια δυσκολία, χωρίς, όμως αυτό, να συνοδεύεται κι απ' τη συνηθισμένη αγωνία, που συνοδεύει κάποιους εφιάλτες. [...] Και την ίδια τη στιγμή, χωρίς ν' αλλάξει τίποτε, μια μελωδία σιγανή γεννήθηκε κι απλώθηκε, σαν ένα κόρο¹ από γνώριμες φωνές, που, μέσα τους, ξεχώριζε γλυκιά και δυνατή, την ήμερα παθητική και πλέρια του Σωτήρη! Κι η φωνή δυνάμωνε, δυνάμωνε, και σε λίγο σκέπασε και σκόρπισε τις άλλες, –κι έμεινε μονάχη και κυρίαρχη, γιομίζοντας τη γη, τον ουρανό, γιομίζοντας το νου και την καρδιά της! Κι είχ' ένα παράπονο βαθύ, η χιμαιρική αυτή φωνή, – κι έμοιαζε μ' ένα χάδι τρυφερό, λησμονημένο, γνώριμο, κι απόκοσμο! Κι η ψυχή της έλιωνε βαθιά, σαν το κερί, σβήνοντας σε μια γλύκα πρωτογνώριστη, σε μια σπαραχτική, πρωτοδοκίμαστη, και σαν απεγνωσμένη, νοσταλγία! Και καθώς ήταν έτοιμη να σβήσει, και να λιώσει, πίστεψε πως ήταν πια φτασμένη στον παράδεισο...

Κι η Ρηνούλα ξύπνησε με μιας, σα μεθυσμένη, –και κρύβοντας το πρόσωπο μέσ' στο προσκέφαλό της, μην τύχει και τη νιώσουν από δίπλα, ξέσπασε σ' ένα σιγανό παράπονο πνιγμένο...

Ν. Λαπαθιώτης, *Κάπου περνούσε μια φωνή*, Εκδόσεις Ερατώ, Αθήνα 2011, σ. 71-73

1. κόρος· χορωδία

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ανάμεσα στο απόσπασμα από τον «Κρητικό» του Σολωμού και εκείνο από τη νουβέλα του Ν. Λαπαθιώτη εντοπίζονται τόσο ομοιότητες όσο και διαφορές.

Αρχικά, και στα δύο κείμενα κεντρικό θεματικό άξονα αποτελεί ένα υπερβατικό βίωμα, βασικό στοιχείο του οποίου είναι μία γλυκύτατη και απόκοσμη μελωδία. Και στις δύο περιπτώσεις υπογραμμίζεται η μοναδική υφή αυτής της μελωδίας: στον «Κρητικό» ο ομώνυμος ήρωας την χαρακτηρίζει «γλυκύτατη» (στ. 24), υπερβατική (στ. 44) και αδυνατεί να προσδιορίσει αν πρόκειται για μία ή περισσότερες (στ. 45, 49). Αντίστοιχα, στο παράλληλο κείμενο η γλυκιά μελωδία μοιάζει στην ηρωίδα ως «χάδι απόκοσμο».

Επιπρόσθετα, τόσο στο Σολωμό όσο και στο Λαπαθιώτη ο γλυκύτατος ήχος επιδρά καταλυτικά στις ψυχές των ηρώων. Στην πρώτη περίπτωση ο Κρητικός αποπροσανατολίζεται από το σκοπό του που είναι η σωτηρία της κόρης και επιθυμεί να αποχωριστεί το σώμα του για να τον ακολουθήσει (στ. 53-54). Παράλληλα, η Ρηνούλα στο άκουσμα της μελωδίας νιώθει την ψυχή της να λιώνει «σαν το κερί» ενώ αισθάνεται πως προσεγγίζει τον παράδεισο («πίστεψε πως ήταν πια φτασμένη στον παράδεισο»). Ο γλυκύτατος ήχος, λοιπόν, κατακλύζει την ψυχή των δύο ηρώων.

Τέλος, με το πέρας της μελωδίας οι δύο ήρωες επανέρχονται στην πραγματικότητα και η μαγευτική αίσθηση της μελωδίας αντικαθίσταται από ένα δυσάρεστο συναίσθημα. Ο ήρωας του Σολωμού φθάνοντας στο γυαλό συγκλονίζεται από την απώλεια της κόρης (στ. 57-58), ενώ η ηρωίδα του Λαπαθιώτη ξυπνώντας από το όνειρο ξεσπά «σε ένα σιγανό παράπονο πνιγμένο».

Βασικό σημείο που διαφοροποιεί τα δύο κείμενα είναι πως την υπερβατική εμπειρία ο Κρητικός τη βιώνει σε κατάσταση εγρήγορσης, ενώ παλεύει με τα κύματα τη νύχτα του ναυαγίου, ενώ αντίθετα η Ρηνούλα κατά τη διάρκεια του ύπνου της. Ως εκ τούτου, το βίωμα του Κρητικού είναι πραγματικό, ενώ της Ρηνούλας φαντασικό («Κι όταν, προς τα χαράματα, την πήρε λίγος ύπνος...μία μελωδία σιγανή γεννήθηκε κι απλώθηκε»).

Επιπλέον, στον Λαπαθιώτη η μελωδία μοιάζει με μία χορωδία από γνώριμες στην ηρωίδα φωνές, ενώ στο Σολωμό ο γλυκύτατος ήχος είναι για τον Κρητικό πρωτάκουστος (στ. 43-44). Χαρακτηριστικά η Ρηνούλα διακρίνει στη μελωδία τη φωνή ενός γνωστού προσώπου («που, μέσα τους, ξεχώριζε γλυκιά και δυνατή, την ημέρα παθητική και πλέρια του Σωτήρη!»). Αντίθετα, ο Κρητικός παρά τις αποφατικές παρομοιώσεις που χρησιμοποιεί, δεν κατορθώνει να ταυτίσει τη μελωδία με κάποιο γνώριμο ήχο.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τα θέματα της Λογοτεχνίας Κατεύθυνσης κρίνονται προσπελάσιμα από τους καλά προετοιμασμένους υποψηφίους.

Οι ερωτήσεις, έχουν διατυπωθεί με σαφήνεια και απαιτούσαν γνώση των βασικών χαρακτηριστικών γραφής του Σολωμού, όπως και της αναλυτικής ερμηνευτικής προσέγγισης του ποιήματος.

Το αδίδακτο κείμενο κρίνεται κατανοητό, γι' αυτό και η σύγκριση με το διδαγμένο κείμενο δεν παρουσιάζει αυξημένες δυσκολίες.

Όλα τα στοιχεία τεχνικής και ερμηνείας για την ανάπτυξη των ερωτήσεων αντλούνται είτε αυτούσια είτε συνθετικά μέσα από τις σελίδες του τεύχους «Ποίηση» των εκδόσεων Ωθηση, τα διαγωνίσματα και τις γραπτές ασκήσεις, που διέθεταν οι μαθητές μας και είχαμε αξιοποιήσει κατά τη διάρκεια των μαθημάτων.

